

MINISTERIE VAN ONDERWIJS, KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

ZOOLOGISCHE MEDEDELINGEN

UITGEGEVEN DOOR HET

RIJKSMUSEUM VAN NATUURLIJKE HISTORIE TE LEIDEN

DEEL XXXV, No. 15

14 augustus 1957

OVER HET BELANG VAN TEMMINCK'S „DISCOURS PRÉ- LIMINAIRE" VOOR DE ZOOLOGISCHE NOMENCLATUUR

door

G. F. MEES

Het gewoonlijk als „Discours préliminaire" aangeduide artikel van Temminck heeft nimmer die aandacht van dierkundigen getrokken, die het, wegens zijn systematisch belang, verdient. Ten dele vindt dit stellig zijn oorzaak in de betrekkelijke zeldzaamheid van het werk, ten dele ook in het feit dat het gewoonlijk is ingebonden met de afleveringen over Reptielen en Amphibieën van de „Fauna Japonica", terwijl het voornaamste belang van de publicatie op mammologisch gebied is gelegen. De aanwezigheid van een exemplaar in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie geeft mij gelegenheid het vrij grote aantal diagnosen van diersoorten dat er in wordt gegeven te bespreken.

Het artikel omvat 30 bladzijden, waarvan het titelblad de eerste is, genummerd I-XXX.

De volledige titel luidt: Coup-d'Oeil/ sur la Faune des Iles de la Sonde/ et de/ l'Empire du Japon/ Discours préliminaire/ destiné à servir d'introduction à la Faune du Japon. De volgende bladzijde is blanco, terwijl boven het begin van de tekst (blz. III) nog eens staat: Discours préliminaire (vet gedrukt)/ coup-d'oeil sur la faune des îles de la Sonde/ et de l'Empire du Japon. De naam van den auteur staat onder de tekst op blz. XXX, alwaar ook de dagtekening: Musée des Pays-Bas Novembre 1835.

In het Discours préliminaire wordt een aantal diersoorten voor het eerst benoemd, terwijl van andere soorten eveneens diagnosen worden gegeven, welke echter niet van invloed op de gangbare nomenclatuur zijn, daar deze soorten elders reeds eerder werden beschreven. Ook in dit geval leek mij echter een min of meer volledige bespreking op haar plaats, daar vele der oorspronkelijke diagnosen in weinig bekende tijdschriften zijn verschenen, en blijkbaar door slechts weinigen in origineel zijn gezien.

Het Discours, zelf een voorloper van de „Fauna Japonica” en van de „Verhandelingen over de Natuurlijke Geschiedenis der Nederlandsche Overzeesche Bezittingen”, heeft ook weer een voorloper in een vroegere publicatie van Temminck (1828). Niet alleen is de titel van het in het Frans geschreven artikel een vertaling van die van het vroegere Nederlandse stuk, doch ook uit de inhoud van het Discours blijkt dat de kern wordt gevormd door een vertaling van het Nederlandse artikel, slechts voorzien van een wat langere inleiding, van een aanmerkelijk uitgebreid slotgedeelte over de fauna van Japan, en van voetnoten waarin diagnosen worden gegeven van vele diersoorten welke namen in het eerder verschenen stuk slechts als *nomina nuda* voorkomen.

Reeds in het artikel van 1828 brengt Temminck zijn plannen betreffende de uitgave van standaardwerken over de fauna van Japan en van de Nederlandsche Overzeesche Bezittingen naar voren, plannen die van voldoende historisch belang zijn om hier te citeren:

„Mijn doel met de uitgave van dit berigt is, om het tot voorberigt eener proeve van eene *Fauna* der eilanden van de *Sunda* te doen dienen. De bekende soorten zullen er eenvoudig in aangeduid worden, met terugwijzing tot de *systemata* of tot de plaatwerken; men zal eene meer of min breedvoerige beschrijving van de onuitgegevene soorten geven, de soortonderscheidende bepalingen zullen later in het groote werk komen, met hetwelk ik mij onledig houde. Het zal gemakkelijk zijn, het bestek van dit berigt te vergrooten, naar gelang der ontdekkingen, welke onze reizende Natuuronderzoekers ons zullen mededeelen. Deze naamlijst zal gevolgelijk de aanwijzing kunnen bevatten van al de dieren, in de overige gedeelten van den grooten Archipel der keerkringen, gevonden. Ten slotte stel ik mij voor, bij wijze van bijvoegsel, een min of meer omstandig overzicht van de *Fauna* van *Japan* te geven; van dat eiland, hetwelk, wat zijne dierlijke voortbrengselen aangaat, zeer weinig bekend is, en hetwelk het Nederlandsch Gouvernement, zich bevljigt uit een wetenschappelijk oogpunt te doen onderzoeken.”

DATERING

Slechts enkele auteurs hebben zich tot dusver met de verschijningsdatum van het Discours bezig gehouden. De kundige bibliograaf Mathews (1925) bekent dat hij deze publicatie niet heeft kunnen vinden, en uit de onderstelling dat deze nooit is verschenen, een mening die echter door Richmond te zelfder plaatse wordt weersproken.

Stejneger (1905, 1907) is bij mijn weten de eerste die meer aandacht aan deze quaestie heeft besteed. Volgens hem zou het Discours, ofschoon het is

gedateerd November 1835, niet voor Pasen 1837 zijn verschenen, een opvatting waarbij Esaki (1935) zich aansluit. Dat het werk inderdaad uiterlijk 1837 moet zijn verschenen blijkt uit het feit dat Lesson (1837) er uit citeert. Richmond's mening (in Mathews, 1925) dat het misschien pas in 1839 zou zijn gepubliceerd is dus in ieder geval onjuist. Aan de andere kant noemt Mayr (1941), die echter zeker geen uitvoerige literatuurstudie heeft gemaakt, het jaartal 1835, vermoedelijk wel in navolging van Sherborn.

Thans is het mogelijk het artikel nauwkeuriger te dateren (zie ook Husson, 1955), want in de archieven van Rijksmuseum van Natuurlijke Historie bevindt zich het volgende concept van een brief van Temminck:

No. $\frac{10}{715}$

Leiden, 1 February 1836

Aan den minister van Binnenlandsche Zaken te 's Gravenhage.

Ik heb de eer Uwe Excell. hiernevens aan te bieden een Exemplaar van het 3de deel van mijn *Manuel d'Ornithologie*, een dito van de (eerste) 8ste aflevering, 2de deel mijner *Monographie de Mammalogie*, als ook het *Discours préliminaire* strekkende tot inleiding van de *Faune du Japon*, drie werken welke door mij ter perse zijn bezorgd en (dezer dagen en den laatsten tijd) onlangs in het licht gegeven.

De Directeur enzv.

De tussen haakjes geplaatste gedeelten zijn in het concept doorgestreept en door de er op volgende woorden vervangen; het doorgestreepte gedeelte is van bijzonder belang; hier immers staat: „dezer dagen en den laatsten tijd”. Daar zowel het derde deel van het *Manuel d'Ornithologie* als de 8ste aflevering van de *Monographie de Mammalogie* in 1835 verschenen waren (*Man. d'Orn.*, vol. III vóór 18 April 1835, cf. Mathews, 1925, blz. 135; *Mon. de Mamm.*, cf. *Archiv f. Naturg.*, vol. 2, 2, 1836, blz. 275), moet de opmerking „dezer dagen” op het *Discours* betrekking hebben. Hiermede is het practisch zeker geworden dat het *Discours* in Januari 1836 is verschenen; immers, was het reeds in December 1835 gepubliceerd — een mogelijkheid die overigens niet geheel uitgesloten is — dan had Temminck stellig geschreven „in het afgelopen jaar in het licht gegeven”, terwijl ook de uitdrukking „dezer dagen” nauwelijks betrekking kan hebben op een meer dan een maand tevoren verschenen publicatie.

In verband met enkele andere hier te bespreken artikelen is het ook van belang de verschijningsdata van de *Bijdr. Natuurk. Wetensch.*, vol. 3, 1828, en van de *Isis*, 1828, na te gaan. Helaas bleek het niet mogelijk hierover veel aan het licht te brengen.

De *Bijdr. Natuurk. Wetensch.* begonnen te verschijnen in 1826, in vier afleveringen 's jaars; elke aflevering bestond uit twee stukken, afzonderlijk

gepagineerd. Het eerste stuk „behelzende oorspronkelijke stukken”; het tweede stuk bevattende boekbesprekingen.

Het merendeel der hier volgende bijzonderheden heb ik te danken aan Dr. A. R. M. Mommers, Rijksarchivaris der 2de Afdeling, Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage, die mij over de Bijdragen het volgende kon berichten:

„Op de „Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen” werd door het Rijk in 1827 ingetekend voor twee exemplaren en in 1828 voor nogmaals negen. De stukken betreffende de distributie van deze exemplaren zijn grotendeels niet meer aanwezig, terwijl uit de indices van 1827 en 1828 slechts enkele gegevens blijken. Bij de intekening op 22 Febr. 1827 was het 1ste deel der Bijdragen reeds verschenen. Op 17 Apr. 1827 waren verschenen de 4 nummers van het 1ste deel en het 1ste nummer van het 2de deel. Vervolgens op 2 Apr. 1828 „2 deelen nrs. 1-4” en op 12 Juni 1828 „het 3de deel nr. 2”. Ten slotte verschenen in dat jaar nog enige afleveringen of stukken zonder nadere aanduiding.”

Voor de jaargang 3, 1828, komen wij dan tot het volgende:

Eerste stuk

Afl. 1: blz. 1-92

Afl. 2: blz. 93-180 verschenen na 15 Maart 1828 (cf. blz. 104) en voor 12 Juni 1828 (zie boven).

Afl. 3: blz. 189-282

Afl. 4: blz. 283-346

Tweede stuk

Afl. 1: blz. 1-90 verschenen na 16 Februari 1828 (cf. blz. 44).

Afl. 2: blz. 91-180

Afl. 3: blz. 181-268

Afl. 4: blz. 269-336 verschenen na 6 Augustus 1828 (cf. blz. 336).

Uit het feit dat het eerste nummer van deel 2 op 17 April 1827 reeds was verschenen, en dat het 2de nummer van deel 3 op 12 Juni 1828 reeds was verschenen, mag worden afgeleid dat de nummers regelmatig elke drie maanden uit kwamen; ik meen dan ook te mogen aannemen dat de ware verschijningsdata voor jaargang 3 zijn: Afl. 1, eerste helft van April 1828; Afl. 2, begin Juni 1828; Afl. 3, begin September 1828; Afl. 4, December 1828.

De Isis van 1828 verscheen in 12 „Hefte”, het artikel van Boie, dat hier zal worden behandeld, verscheen in Heft 10, dat in ieder geval na 30 Juli 1828 werd gepubliceerd (cf. Kol. 1012); terwijl Heft 11 verscheen na 25 October 1828 (cf. Kol. 1154, onder). Het lijkt mij verantwoord aan te nemen dat maandelijks een Heft verscheen en dat dus Heft 10 in of

omstreeks October, en gezien de verschijningsdatum van Heft 11, wel niet voor October 1828, het licht zal hebben gezien.

BEHANDELING DER SOORTEN

In chronologische volgorde worden hier alle soorten genoemd, waarvan de eerste geldige beschrijving in het Discours is verschenen, of waarvan om andere redenen een nadere behandeling wenselijk schijnt. Bij elke soort wordt de synonymie opgegeven voor zover deze van belang is.

1. *Hypsiprimnus ursinus*

[*Hypsiprimnus*] *ursinus* Macklot, Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 5, 1830, blz. 174 — nomen nudum.

Hypsiprimnus ursinus Temminck, Disc. préL., 1836, blz. VI, voetnoot 2 — côtes de la Nouvelle Guinée = District Lobo (cf. Schlegel & Müller, 1845, blz. 143).

Dendrolagus ursinus Müller, in Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Land- en Volkenkunde, 1840, blz. 20, voetnoot †.

Temminck's beschrijving luidt: "... plus basse sur jambes que les autres espèces connues, couverte d'un gros poil brun marron, munie d'oreilles arrondies très-velues et d'une longue queue poilue; dont le jeune porte une livrée gris-brun jaunâtre."

Deze naam heeft prioriteit over die van Salomon Müller (1840), zoals reeds door Husson (1955) werd vastgesteld. In overleg met dezen auteur kies ik als lectotype van de soort het exemplaar „b” van Jentink's huidencatalogus (1888), met het bijbehorende skelet „a” van de skelettcatalogus (Jentink, 1887); met nieuw reg. nr. 13507. Dit exemplaar werd door Macklot en Müller verkregen in de omgeving van den berg Lamantsjieri, Lobo District, Z. W. Nieuw Guinea, in Juli 1828, zoals blijkt uit de etiketten en uit de gepubliceerde bijzonderheden over de type-localiteit (Müller, 1840; Schlegel & Müller, 1845).

De boven aangehaalde naam van Macklot (1830) is een nomen nudum; de enige bijzonderheid die ter plaatse over het dier wordt vermeld is dat de naam die de Papoea's in het Lobo District er aan gaven Wangoeri was, een bijzonderheid die ook in later verschenen literatuur werd vermeld (Schlegel & Müller, 1845).

2. *Bos banteng*

Bos Sylhetanus (pt.) Temminck, Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, (1), 1828, blz. 66 — Java (nom. nud.).

Bos banteng Temminck, Disc. préL., 1836, blz. VIII — Java (nom. nud.).

Temminck's opmerking (1836): „Le Bos banteng ou taureau sauvage de Java, qu'il faut distinguer du Buffle aujourd'hui domestique ou

Buffle caribau, orginaire probablement de l'Inde et dont *Bos frontatus* paraît être le type primordial, n'est pas le même que celui des forêts antiques de Sumatra, où se trouve *Bos arni*, avec ses cornes de dimension gigantesque: cette espèce de *Bos banteng* paraît même différente du *Gaur* (*Bos sylhetanus*) des monts Himalaya...”, kan niet als een beschrijving worden gezien. Wel wordt een opsomming gegeven van alle runderen waarvan de Banteng verschilt, maar verschilpunten worden nergens aangegeven. Op de nomenclatuur van de Banteng heeft het Discours dus geen invloed. Onlangs heeft Hooijer (1956) aangetoond dat de Banteng reeds in 1823 geldig is benoemd, en de naam *Bos javanicus* d'Alton moet dragen.

3. *Sus verrucosus*

Sus verrucosus Temminck, Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, (1), 1828, blz. 66 — Java en Sumatra (nom. nud.).

Sus verrucosus H. Boie, N. Staatsb. Mag. (Schleswig), vol. I, (2), 1832, blz. 466 — Tjikau, West Java.

Sus verrucosus Temminck, Disc. préL., 1836, blz. VIII, voetnoot 2 — Java.

Gewoonlijk wordt deze naam aan Müller & Schlegel (1843, 1845) toegeschreven, doch de auteur is Boie (1832). Het is merkwaardig dat diens publicatie, die door Sherborn (1932) wordt genoemd, zo weinig bekendheid heeft gekregen. De beschrijving wordt geciteerd onder de volgende soort. Hier zij slechts opgemerkt dat de naam *Sus verrucosus* door Boie werd gebaseerd op het exemplaar dat op 20 Januari 1827 door hem werd geschoten te Tjikau ¹⁾ aan de Tjitroem. Het is een exemplaar dat in Jentink's huidencatalogus (1892) onder nr. „a” wordt genoemd; welk dier dus het holotype van de soort is; het nieuwe reg. nr. is 13509.

4. *Sus vittatus*

Sus vittatus Temminck, Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, (1), 1828 (Maart-April), blz. 66 — Java en Sumatra (nom. nud.).

Sus vittatus H. Boie, Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, (3), 1828 (September) — geen type-localiteit gegeven.

Sus vittatus H. Boie, Isis, vol. 21, 1828, Heft 10 (October), Kol. 1029 — geen localiteit.

Sus vittatus H. Boie, N. Staatsb. Mag. (Schleswig), vol. I, (2), 1832, blz. 466 — Tjikau bij Poerwakarta, West Java.

Sus vittatus Salomon Müller, Tijdschr. Nat. Gesch., vol. 2, (4), 1835, blz. 317 — omgeving van Padang (nom. nud.).

Sus vittatus Temminck, Disc. préL., 1836, blz. VIII, voetnoot 2 — Java.

1) Boie spelt de naam van deze kampong aldus; op recente kaarten wordt de spelling Tjikao gebruikt.

Gewoonlijk worden als auteurs van *Sus vittatus*, Müller & Schlegel 1845 (26 Juni), geciteerd (voor datering van deze publicatie, cf. Husson & Holthuis, 1955, blz. 23), doch de naam van Boie (1828) is niet geheel vergeten, hij werd bijvoorbeeld nog geciteerd door Chasen (1940), blz. 191, ex Sherborn²).

Nadat Jentink (1905) had bemerkt dat de op Sumatra voorkomende vorm van dit varken verschilt van de Javaanse vorm, en dat de beschrijving van *Sus vittatus* door Müller & Schlegel (1845) was gebaseerd op materiaal van zowel Java als Sumatra, beperkte hij de type-localiteit van *vittatus* tot Sumatra, terwijl hij de Javaanse vorm als nieuw beschreef: *Sus Milleri* Jentink. Nu echter inplaats van Müller & Schlegel, Boie de auteur blijkt te zijn van *Sus vittatus*, kan deze restrictie niet gehandhaafd blijven, zoals hieronder zal worden uiteengezet.

Boie (1828a, waarvan Boie 1828b een letterlijke vertaling is) vermeldt in zijn beschrijving geen type-localiteit, maar merkt slechts op dat de door hem te Tapos waargenomen varkens waarschijnlijk tot de soort behoorden die hij *Sus vittatus* genoemd had (de oorspronkelijke tekst is een dagboekfragment, geschreven te Tapos, op de N. W. helling van de Pangerango, W. Java, op 21 Juli 1827, en luidt als volgt: „... Waarschijnlijk is het de soort, welke ik wegens zijnen standvastigen witten band over den neus, *Sus vittatus* genoemd heb”). Geheel afgezien van het feit dat Boie noch zijn voorgangers Kuhl en van Hasselt ooit op Sumatra zijn geweest, lijkt het al heel onwaarschijnlijk dat Boie in het wild waargenomen varkens van Java zonder meer met een van Sumatra bekende soort zou identificeren. Er mag dus, alleen op grond van deze beschrijving, reeds met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden aangenomen dat de type-localiteit West-Java was.

Veel belangwekkender is een brief van Boie in het archief van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, geschreven te Tjikau aan de Tjitaroem bij het tegenwoordige Poerwakarta op 21 Januari 1827, waarin de jachtpartijen worden beschreven die te zelfder plaatse werden gehouden in Januari 1827. Deze brief is later ongewijzigd gedrukt (Boie, 1832)³). Daar van de brief het origineel hier aanwezig is, citeer ik de desbetreffende pas-

2) Het is merkwaardig dat Chasen deze groep van varkens aanduidt met de soortnaam *Sus cristatus* Wagner, 1839, en dus tot de naam *Sus cristatus vittatus* Boie komt, ofschoon hij *vittatus* zeer juist dateert op 1828.

3) Aan Prof. Dr. Wolf Herre te Kiel, en aan den Directeur van de Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek te Kiel ben ik dank verschuldigd voor de toezending van een photocopie van de passage van Boie's artikel waarin de varkens worden beschreven, en van bibliographische bijzonderheden betreffende deze publicatie.

sages uit de brief; de tekst van beide documenten is trouwens woordelijk gelijk.

„Am 6 ten stellten wir eine kleine Treibjagd an, um Hirsche zu erlegen, die aber aus Mangel an guten Hunden nicht zum Vorschein kamen, dagegen kam mir ein Keiler zu Schuss den ich so glücklich war, grade aufs Blatt zu treffen nachdem Hr. v. R. [= van Raalten] ihn nicht tödlich verwundet hatte. — H. Temminck wird diese Art von der wir so wie von der 2 ten bei meiner Abreise nur die Schädel kannten, inzwischen wohl schon benannt haben, da Hr. v. R. beide später absandte. Ich nenne sie vorläufig *Sus vittatus* wegen einer breiten weisslichen Binde welche hinter den Hauhähnen quer über die Nasenwurzel zu den Mundwinkeln herab läuft. — Die 2 te sehr verschiedene Art, welche ich gestern erhielt unterscheidet sich gleich durch den langen Kopf mit 3 Paar grossen Gesichtswarzen, vorläufig *Sus verrucosus*. Ersteres ist von Kuhl und v. H. [= van Hasselt] unter dem Namen *S. Javanicus* abgebildet, die 2 te bloß durch n. sp. bezeichnet. Ich hoffe bald mit beiden Arten ganz im Reinen zu sein. Die wilden Schweine sind hier unsäglich häufig, aber es ist dennoch nicht leicht sie sich in Menge zu verschaffen, so undurchdringlich sind die Dickigte welche sie bewohnen. Noch vorgestern verbellte ein Hund keine 20 Schritt von mir im Gebüsch einen Keiler, ohne dass es mir möglich war ihn zu erblicken, obgleich ich das Gebüsch, worin er sich vertheidigte, bei jedem Schlag den er nach dem Hunde that, konnte bewegen sehen, als ich endlich mit zerfetzten Kleidern den Ort erreichte, war es zu spät. Die halb nackten Treiber können natürlich nicht durchdringen und gute Hunde sind sehr selten u. leben nur kurze Zeit. Einige Tage später schoss M. [= Macklot] ein 2 tes Exemplar der selben 1 sten Art und wir erhielten noch ein jüngeres.”

Een andere brief van Boie, gericht aan Temminck, gedagtekend Buitenzorg le 18 Mai 1827, bevat het volgende ter zake dienende fragment:

„Malgré la chaleur *excessive* qu'il faisait à Batavia j'y ai assisté une chasse aux sangliers, très communs, dans le toillis des plaines marécageuses; c'est l'espèce à verrues au visage, car l'autre n'existe pas dans les plaines. Pour m'entendre avec Müller je nomme provisoirement *S.* (doorgestreept: *fasciatus*) *vittatus* la dernière, *constamment* distinguée de l'autre par une bande transversale blanchâtre au chanfrein et l'autre *verrucosus*. Les barils déjà [...] à Batavia contiennent 2 peaux et un squelette du *vittatus* (doorgestreept: *fasciatus*), aussi qu'une peau et 1 squelette du *verrucosus*; ce fut à Batavia que je me procurai un marcassin du *verrucosus* que j'ai ici en esprit de vin et lequel Vous pourra servir pour déterminer les petits cochons rapportés par Reinwardt.

On parle d'une 3 me espèce existante à la partie orientale de l'île ou bien certainement il y a un autre chien sauvage; j'en aurai sous peu."

Beide brieven zijn eerder geschreven dan het dagboek van Tapos, en de brief van Tjikau is kennelijk de eerste waarin de naam *Sus vittatus* wordt gebruikt. Het blijkt dus dat de naam was gebaseerd op schedels te Leiden, die door Kuhl en van Hasselt onder de naam *Sus javanicus* waren gezonden en waren verzameld in de omgeving van Buitenzorg (cf. Kuhl & van Hasselt, 1822, blz. 86: „Wij hebben twee nieuwe soorten van zwijnen gedood”), op tekeningen van de hand van Keultjes, welke zich thans nog in het museum te Leiden bevinden, en op de exemplaren welke door Boie en van Raalten op 6 Januari 1827, en door Macklot enkele dagen later, te Tjikau werden geschoten.

Uit deze correspondentie blijkt wel dat de type-localiteit van *Sus vittatus* Boie Java is; de tekeningen van Keultjes werden alle op Java vervaardigd, terwijl de door Kuhl en van Hasselt gezonden schedels zelfs van de manuscriptnaam *Sus javanicus* waren voorzien; al het materiaal dat dus op enigerlei wijze betrekking kan hebben gehad op Boie's diagnose van de soort komt van Java.

Daar het enige kenmerk dat Boie zowel in deze brief als in de van Tapos verzonden brief vermeldt, de witte band over de snuit is — een kenmerk dat aan schedels niet zichtbaar is —, terwijl mij blijkt dat ook de genoemde tekeningen van Keultjes dit kenmerk niet of nauwelijks naar voren brengen, is het duidelijk dat de naam gebaseerd is op de drie dieren (twee oude en een jong), verzameld te Tjikau in Januari 1827, uit welk materiaal ik een lectotype heb aangewezen 4).

4) *Sus vittatus* Boie, lectotype, volledig skelet, RMNH cat. nr. a in Jentink's Catalogus (1887, blz. 162) nieuw reg. nr. 13508, Tjikao aan de Tjitaroem, W. Java, Januari 1827. Dit exemplaar is of het voorwerp dat door Boie en van Raalten op 6 Januari werd geschoten, of het voorwerp dat enkele dagen later door Macklot te zelfder plaatse werd verzameld. Het jonge exemplaar kan het niet zijn, daar het skelet dat van een geheel volgroeid dier is.

Van *Sus Milleri* Jentink (1905) is nooit een type aangewezen, doch Jentink heeft dit zelfde exemplaar onder ogen gehad, en er staat ook, zoals op andere Javaanse exemplaren van *Sus vittatus*, op geschreven: „Type van *Sus Milleri* Jentink”. Als lectotype kies ik daarom dit zelfde exemplaar, waarmede *Sus Milleri* Jentink tot een objectief synoniem wordt van *Sus vittatus* Boie. Te meer is deze handelwijze gerechtvaardigd daar bij de toelichting van plaat 8, fig. 2-4 in Jentink's publicatie, waar wel het woord „type” verschijnt, dit dier uitdrukkelijk wordt vermeld en ook wordt afgebeeld.

In zijn brief verklaart Boie duidelijk dat bij zijn vertrek uit Leiden alleen schedels, geen huiden, van *Sus vittatus* in de collectie aanwezig waren. Het is daarom merkwaardig dat er thans twee opgezette exemplaren zijn (Jentink's huidencatalogus (1892), nrs. e en f), geetiketteerd als verzameld door Kuhl & van Hasselt. Tegelijkertijd is

De nomenclatorische gevolgen van een en ander zijn dat het varken van Java de naam *Sus vittatus vittatus* Boie moet dragen, terwijl de vorm van Sumatra blijkbaar onbenoemd blijft ⁵⁾.

Het dagboek van Tapos (Boie, 1828 a en b) bevat nog enkele nieuwe beschrijvingen die van belang zijn: *Cuculus tenuirostris* Boie, 1828, vervangt de thans gebruikte naam *Cuculus poliocephalus lepidus* S. Müller, 1843; *C. robustus* Boie is waarschijnlijk een oudere naam voor *C. micropterus concretus* S. Müller; *C. barbatus* is nog onzeker. Voorts staat er de beschrijving in van twee slangen: *Amblycephalus boa* (blz. 249) en *Naja bungaroides*. Beide namen worden gewoonlijk geciteerd naar de Isis van 1828 (Boie, 1828b), doch zoals ik heb getracht aan te tonen, is het artikel in de Bijdr. Natuurk. Wetensch. (Boie, 1828a), eerder verschenen. De type-localiteit van *Naja bungaroides* Boie is Tjikao. Deze zelfde soort werd later door Schlegel (1837) beschreven als *Naja bungarus*, terwijl te zelfder plaatse Schlegel aan een Australische soort de naam *Naja bungaroides* toekent. Deze naam wordt thans algemeen voor de Australische soort gebruikt.

Boie's beschrijving luidt: „Voor al moet ik nog eene nieuwe zeer belangrijke *Naja* vermelden, welke ik, om de gesteldheid der *scuta subcaudalia*, *Naja bungaroides* genoemd heb. Tot mijnen spijt kreeg ik tot nu toe slechts een exemplaar.” Deze beschrijving is niet of nauwelijks meer dan een nomen nudum; door Boie's beschrijving als nomen nudum te beschouwen wordt ongewenste verandering (nl. overbrenging van de naam *bungaroides* van een

het vreemd dat de twee huiden waarover Boie in zijn brief aan Temminck schrijft, niet meer in Leiden zouden zijn.

Nu bleek mij dat het grootste van de twee opgezette varkens in afmetingen fraai overeenkomt met het skelet dat ik hierboven als lectotype aanwees. De huid vertoont bovendien in de linkerschouder een beschadiging die zeer goed een kogelgat kan zijn geweest.

In verband met deze feiten lijkt het mij zeer waarschijnlijk dat de twee opgezette varkens toegeschreven aan Kuhl en van Hasselt identiek zijn met de twee huiden, die door Boie, van Raalten en Macklot werden verzonden. Het gat in de schouder is juist op de plaats waar Boie schreef op 6 Januari zijn varken te hebben getroffen. Ofschoon deze feiten niet zijn te bewijzen en een tamelijk vage passage in Boie's brief er op duidt dat door Kuhl en van Hasselt verzameld materiaal nog na Boie's aankomst op Java door van Raalten naar Nederland is verzonden, lijkt het mij zeer goed mogelijk dat het skelet (lectotype) het ex. is dat door Boie en van Raalten tijdens de drijffjacht van 6 Januari 1827 werd neergelegd, en dat de huid van „Kuhl & van Hasselt” er om heen hoort.

5) Voor de Sumatra-vorm, die door Jentink (1905, blz. 175-176) reeds genoegzaam is gekarakteriseerd, stel ik de naam *Sus vittatus pallidiloris*, nov. subsp., voor. Type, behorende tot de door Jentink voor zijn beschrijving gebruikte exemplaren: ♀ ad., Padang, Sumatra, verzameld door Salomon Müller, cat. nr. b van Jentink's catalogus (1892, blz. 192) nieuw reg. nr. 13510, gemonteerd exemplaar, waarin cranium nog aanwezig.

Het is mij bekend dat Schwarz (1940) nauwe verwantschap tussen *S. vittatus* en

Australische soort naar een Javaanse soort) voorkomen. Wel zal voortaan als auteur van de Australische soort Schlegel (1837) moeten gelden, en niet Boie (1828a en 1828b), terwijl *Naja bungaroides* Boie (1828a, nom. nud.), met *Naja bungarus* Schlegel (1837) in de synonymie van *Hamadryas hannah* Cantor (Asiat. Res., vol. 19, (1), 1836, blz. 87) moet worden geplaatst.

5. *Galeopithecus marmoratus*

Galeopithecus marmoratus Temminck, Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, (1), 1828, blz. 66, voetnoot — Sumatra en Borneo (nom. nud.).

Galeopithecus marmoratus Temminck, Disc. préel., 1836, blz. IX — Sumatra (nom. nud.).

Temminck (1836) schrijft het volgende: „Des trois espèces connues de Galeopithèques, la plus répandue et pour ainsi-dire la seule bien connue, se trouve dans tout l'archipel depuis Java jusqu'à Timor et Amboine: c'est celle qu'on nomme Galeopithecus variegatus dont le Galeopithecus rufus des catalogues n'est point le mâle, mais bien le mâle du Galeopithecus marmoratus qui vit à Sumatra et pas à Java; la troisième, sous le nom provisoire de macrourus, n'est connue que par le squelette...”.

Het belangrijkste is dat Temminck hier geen beschrijving van zijn dier geeft, doch wel de naam *marmoratus* tot synoniem maakt van *G. rufus*.

6. *Galeopithecus macrourus*

Galeopithecus macrourus Temminck, Disc. préel. 1836, blz. IX, en voetnoot 1 — ?Ceylon (nom. nud.).

De vermelding is onder de vorige soort geciteerd, in de voetnoot staat nog het volgende: „Le Galeopithecus macrourus, nommé provisoirement ainsi, paraît devoir former un genre distinct, servant à lier plus étroitement ce genre avec celui de Lemur (Maki). Nous possédons le squelette de ce rare animal; malheureusement il manque de crâne et la dépouille est encore inconnue. Je présume, que l'espèce vit à Ceylan.”

De naam is een onredbaar nomen nudum, zonder enig nomenclatorisch belang.

7. *Cervus Kuhlii*

Cervus Kuhlii Temminck, Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, (1), 1828, blz. 66 — eilanden Bavian (twijfelachtig of geen nomen nudum).

Cervus Kuhlii Temminck, Disc. préel., 1836, blz. VIII (twijfelachtig of geen nomen nudum), blz. XI, voetnoot 3 — îles Bavian (volledige beschrijving in voetnoot).

S. scrofa suggereert, terwijl Ellerman & Morrison-Scott (1951) zonder commentaar, en waarschijnlijk ook zonder eigen onderzoek, de gehele *S. vittatus*-groep met *S. scrofa* hebben verenigd. Het lijkt mij verkieslijk een revisie van het genus *Sus* af te wachten, alvorens hen in deze drastische samenvoeging te volgen.

De vermelding door Temminck (1828) luidt als volgt: „... eenige hert soorten, onder anderen de fraaije kleine soort van *Axis*, van de eilanden *Bavian*, welke onder den naam van *Cervus Kuhlii* zal beschreven worden.” De opmerking dat de soort fraai en klein is, kan waarschijnlijk niet als een voldoende beschrijving worden beschouwd, zodat de geldige diagnose die van 1836 is, waar op blz. XI in een voetnoot de volgende beschrijving wordt gegeven: „Taille moindre que notre Chevreuil d'Europe, à peu-près de celle du Cerf muntjak de Java. Bois grêles divisés comme ceux du Cerf axis, mais à andouliers supérieurs égaux.”

8. *Cervus russa*

Cervus russa Temminck, Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, (1), 1828, blz. 66 — Sumatra en Java (nom. nud.).

Cervus russa Temminck, Disc. pré., 1836, blz. VIII — Java et Sumatra (nom. nud.).

Cervus russa S. Müller, Over de Zoogdieren van den Indischen Archipel. In Temminck: Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Zoologie, 1840 (24 April), blz. 57 — Java.

In 1828 heet het „... noch op *Sumatra*, noch op *Java*. De groote bosschen van het eerste eiland brengen ook den *Cervus russa* van Raffles en den *Cervus Hippelaphus* van Cuvier voort; deze laatste komt niet op *Java* voor; ...”, terwijl de overeenkomstige passage in het Discours luidt: „... Java et Sumatra; mais les vastes forêts de cette dernière nourrissent les *Cervus russa* et *hippelaphus*, deux espèces de forte taille, beaucoup plus grandes que notre cerf sauvage d'Europe: la première de ces espèces est aussi nombreuse à Java, mais la seconde ne s'y trouve point”.

Deze beschrijvingen, alsmede de verwijzing naar Raffles, die nooit een hert als *Cervus russa* beschreef, zijn te mager om als diagnose te mogen gelden. Niettemin is de naam „*Cervus russa* Müller & Schlegel, in Temm., Verh. nat. ges. Ned. overz. bezitt., Zool. (Mamm.), 1845, p. 217: Java”, zoals door Chasen (1940) geciteerd, niet geheel juist, daar een voldoende beschrijving reeds door Müller (1840) werd gegeven zoals hier boven geciteerd.

9. *Pteromys elegans*

Pteromys elegans Temminck, Disc. pré., 1836, blz. XII, voetnoot 1 — Nusa-kambang.

In de tekst de volgende beschrijving: „Nusa-kambang offre quelques plantes particulières, parmi lesquelles on distingue les belles fleurs gigantesques du *Rafflesia*, et dans la classe des mammifères, un *Pteromys* nouveau, d'un tiers moins grand que le *Pteromys nitidus*, si commun à Java: nous désignons cette espèce, à robe peinte de couleurs vives, sous le nom *Pteromys elegans*; elle vit aussi dans quelques autres îles, mais n'a pas été trouvée à Java”, terwijl hij er in een voetnoot aan toe voegt: „Pelage du dos marqué de grandes mèches d'un blanc ou d'un gris

argentin sur un fond d'un noir plein; les membranes, en dessus, d'un marron vif, la queue seulement de la longueur du corps et d'un noir parfait".

Deze beschrijving heeft prioriteit over die van Müller, welke gewoonlijk wordt geciteerd.

10. *Lepus melanauchen*

Lepus melanauchen Temminck, Disc. pré., 1836, blz. XIII. — Java.

Een synoniem van *Lepus nigricollis* F. Cuvier, 1823.

11. *Psittacus alcato*

Psittacus alcato Temminck, Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, (1), 1828, blz. 74, voetnoot — geen type-localiteit.

Ara alecto Temminck, Disc. pré., 1836, blz. XVII — geen type-localiteit.

[*Eurhynchus*] *alecto* Lesson, Hist. Nat. Ois., vol. IX, 1837, blz. 200.

Macroglossum alecto Temminck, Coup-d'Oeil poss. Néerl. dans l'Inde, vol. III, 1849, blz. 405, voetnoot 2.

Temminck's vermelding in 1828: „De eene de *zwarte Ara*, of de *Ara gris à trompe* van Vaillant, de andere een derde kleiner, welke wij onder den naam van *Psittacus alcato* zullen beschrijven”, is een geldige diagnose van de vogel die door Peters (1937) en Mayr (1941) *Probosciger aterrimus alecto* (Temminck) wordt genoemd, met de verwijzing; „*Ara alecto* Temminck, 1835, in Siebold's Fauna Jap., disc. prélim.". Daar uit niets blijkt dat *alcato* een drukfout is, hetgeen Mathews (1930) meent te mogen aannemen, moet de naam *alcato* Temminck de naam *alecto* Temminck vervangen, indien men deze vorm meent te kunnen erkennen. De naam *alecto* is blijkbaar in de literatuur geraakt door Lesson (1837), die het Discours in handen moet hebben gehad; zie ook G. R. Gray (1845), Temminck (1849), Salvadori (1891), en Richmond in Mathews (1925).

De beschrijving van Temminck in 1828 was blijkbaar ook reeds bekend aan Mathews (1927, zie ook Peters, 1937), die echter ten onrechte de naam *Psittacus alecto* (in plaats van *alcato*) gebruikte, hetgeen hij later corrigeerde (Mathews, 1930). Peters (1937) maakt er *Eurhynchus alecto* van, een naam die echter pas door Lesson (1837) werd ingevoerd.

Volgens Berlepsch (1911) zou de naam *alecto* betrekking hebben op de vogels van Waigeo, terwijl Peters (1937) en Mayr (1941) de populaties van Waigeo, Salawati, Misool en Gemien onder deze naam verenigen. De nominaatvorm van de Grote Zwarte Kakatoe wordt door deze auteurs beschouwd als afkomstig van „„New Holland”, restricted to northern Australia (van Oort, 1911)”, hetgeen ook de opvatting was van Stresemann (1923) en van Ogilvie-Grant (1916). De verwijzing naar van Oort (1911) slaat op de volgende zin: „The typical habitat of *Microglossus aterrimus*

(Gmelin) is Australia, where the bird is found only in the northern part".

Berlepsch (1911), wiens werk blijkbaar verscheen na 29 April, toen van Oort's publicatie het licht zag (cf. Stresemann, 1923), schreef: „*Psittacus aterrimus* Gmelin, Syst. Nat. Ed. XIII, 1 (1788), p. 330, Nr. 93 (ex Buff., Edw., Lath. hab. in nova Hollandia — errore! — habit. subst. Nov. Guinea).” Daar tegenover vermeldde von Rosenberg (1863, 1864) *Microglossus alecto* van de kust van Nieuw Guinea.

Mathews (Jan. 1912) kwam ook nog eens met een restrictie van de type-localiteit, nl. „Salwatty”.

Om tot een beter inzicht te komen omtrent de verspreiding en de maten der diverse populaties mat ik al het in het Brits Museum te Londen aanwezige materiaal van de soort (voor zover volwassen; jongen, gemakkelijk kenbaar aan de geel gerande bostveren, liet ik buiten beschouwing), alsmede de niet door Junge (1937) gemeten exemplaren in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden. De Heer G. Mack, directeur van het Queensland Museum te Brisbane, zond mij bovendien de vleugelmaten van de in zijn museum aanwezige exemplaren.

localiteit	sexe	vleugel (mm)	hoogte bovensnavel (mm)
?, type van <i>alcató</i>	?	290	32½
Aroe Eil.	♂	308, 310, 318, 319, 327, 329, 345, 358	39, 43, 37, 43½, 45, 43½, 44, 44
	♀	314, 315, 325, 326, 345, ((390))	—, 38, 38½, 41, 44½, (43)
Misool	♂ (Junge)	340	
	♀ (Junge)	318, 326	
	♀	354	42½
Waigeoe & Gemien	♂	347, 350, 350, 364, 385, 387	43, 45½, 49, 49½, 51½, 50½
	♀	346	41
Salawatti	♂	380, 386	46½, 50
	♀	351, 364, 374	40½, 46, 43
W. Nieuw Guinea	♂ (9)	360-402	
	♀ (6)	355-380	
	♂ (10) (Junge)	373-395, 418	
	♀ (18) (Junge)	338-396	
Kaap York	♂	350, 352, 365, 365	42, 40, 43½, 46
	♀	342	41½
	♂ (Mack)	343	
	♀ (Mack)	342, 346, 348, 348, 355	

Het zeer grote wijfje van de Aroe Eilanden waarvan ik de maten tussen haakjes plaatste, werd, volgens het etiket, verzameld door W. Goodfellow, Maart 1904, Silbattabatta. Daar Goodfellow ook levende dieren verzond lijkt het mij waarschijnlijk dat dit exemplaar van elders afkomstig was,

het valt geheel buiten de normale variatie van de Aroe populatie. Van den zelfden verzamelaar is een exemplaar der soort van Sekar, N. W. Nieuw Guinea, in het Brits Museum aanwezig, zodat verwarring gemakkelijk kan hebben plaats gevonden.

Om thans op de nomenclatuur terug te komen: het is duidelijk dat de type-localiteit Waigeoe voor *alcato* absurd is. Deze localiteit is er in gebracht door Lesson (1837), die als gebied van voorkomen opgaf Waigeoe, Banda en Ceram. Daar van de twee laatstgenoemde eilanden de soort niet bekend is, had Berlepsch volkomen gelijk toen hij de type-localiteit beperkte tot Waigeoe. Het ongelukkige is echter dat Lesson's vermelding van deze eilanden berust op verkeerd citeren van Temminck (1836), die geen plaats van voorkomen gaf, buiten de vage aanduiding van het Papoeaanse gebied.

Wat de nominaatvorm betreft, meen ik met Kuhl (1820), Finsch (1867) en Mathews (1912, 1915) de afbeelding van Edwards (1764) als het type van *Probosciger aterrimus aterrimus* te mogen opvatten, daar alle verwijzingen die Gmelin (1789) in de diagnose geeft (nl. naar Latham (1781) en Buffon (1783)) op diens werk vallen terug te brengen. Uit de naast de figuur op natuurlijke grootte afzonderlijk afgebeelde snavel valt af te leiden dat de vogel tot op een derde is verkleind ⁶). Als lengte van de niet gestrekte

6) Edwards (1764) schrijft over deze afbeelding het volgende: "This figure was taken from a drawing done from the life, of its natural size, by the order of John [recte: Joan] Gideon Loten, Esq; late Governor in the Island of Ceylon, and other Dutch settlements in the East-Indies ... He has also greatly obliged the curious of these kingdoms, by presenting to the British Museum a very large, curious, and valuable collection of original Drawings, in watercolours, of the most curious Animals, Vegetables, &c...".

In de hoop daardoor de vleugellengte nauwkeuriger te kunnen vaststellen heb ik getracht Loten's origineel van deze plaat, die immers de natuurlijke grootte weergaf, op te sporen.

Het bleek dat de plaat zich niet bevindt onder de afbeeldingen die door Loten aan het Brits Museum werden geschonken (Sims, in litt.). Wel bevindt zich in de bibliotheek van het Brits Museum (Bloomsbury) een door Edwards geschonken exemplaar van de "Gleanings", waarin Edwards' oorspronkelijke tekeningen zijn ingebonden. De hierin opgenomen plaat van de Zwarte Kakatoe is echter al tot op een derde verkleind, en geeft dus niets nieuws. Het is de plaat die door Edwards werd nagetekend van het origineel.

De plaat is dus blijkbaar in het bezit gebleven van Loten, die in 1789 te Utrecht stierf. Hij liet zijn collectie platen na aan de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem (cf. van Houten, 1906a), in wier bezit zij waarschijnlijk bleven tot 1866, toen het museum der Maatschappij werd opgeheven. De platen werden toen vermoedelijk weggegeven of verkocht. Het valt zeer te betreuren dat de toenmalige bestuurders der Maatschappij over een hen gelegateerde verzameling platen van zeer grote wetenschappelijke en artistieke waarde op een dergelijke lichtvaardige wijze hebben beschikt. Hierna werd niets meer van de platen vernomen, tot zij in 1885 door den heer P. J. van Houten werden gekocht op een auctie van de firma Nijhoff te 's-Gravenhage. Zij werden in het begin van deze eeuw herhaaldelijk tentoongesteld

vleugel meet ik 108 mm, snavelhoogte 39 mm. Dit betekent dat de vleugel in leven 324 mm moet zijn geweest en dat de lengte in gestrekte toestand stellig niet meer dan 340 mm kan hebben bedragen. Hieruit valt af te leiden dat het exemplaar slechts van Misool of van de Aroe Eilanden kan zijn gekomen, en daar de Aroe Eilanden vanouds een belangrijk handelscentrum van de Vereenigde Oostindische Compagnie hebben gevormd, aarzel ik niet om als type-localiteit de Aroe Eilanden aan te wijzen. De restricties van van Oort (1911), Berlepsch (1911) en Mathews (1912) zijn kennelijk onjuist. Mathews had ongelijk toen hij onderstelde dat Salawati door een kleine populatie werd bewoond (een onderstelling die waarschijnlijk was gebaseerd op de door Rothschild & Hartert (1901) opgegeven vleugelmaat van een klaarblijkelijk uitzonderlijk klein individu van Salawati), want de vogels van dit eiland zijn groot en sluiten wat afmetingen betreft volkomen aan bij die van N. W. Nieuw Guinea.

Men zou, met Ogilvie-Grant (1916), de tegenwerping kunnen maken dat Gmelin (1789) duidelijk Nieuw Holland als type-localiteit noemt, doch, zoals Mathews (1915, 1916a, 1916b), wiens werk in dit opzicht zeer degelijk is, — en met wiens conclusies ik volledig instem — reeds opmerkte, is Gmelin's vermelding van Nieuw Holland stellig onjuist en terug te brengen op slordig citeren van Latham (1781), wiens opgave van "the coast of *New Holland*, in the *South Seas*" duidelijk niet slaat op *Probosciger aterrimus*, die naar Edwards en Buffon wordt beschreven, maar op de in Parkinson's voyage genoemde vogels, waarvan de beschrijving: "*black Cockatoos* of a large size, having white spots between the beak and ear, as well as on each wing, and scarlet and orange-coloured feathers on their tails." zelfs met goede wil niet op *Probosciger aterrimus* kan worden betrokken. In

door hun eigenaar, die ook enkele voordrachten hield over Loten en over den kunstenaar De Bevere, die het merendeel van de platen vervaardigde (cf. van Houten, 1905, 1906 a en 1906 b; Ferguson, 1906). De Heer P. J. van Houten, die o.a. gedurende bijna 20 jaar bestuurslid van de Nederlandsche Ornithologische Vereeniging was, overleed op 30 Juni 1922 (cf. Büttikofer, 1922); zeer spoedig daarna werd zijn bibliotheek geveild door de firma Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage, naar zijn zoon, de Heer P. W. van Houten te Dordrecht, mij mededeelde (in litt.). Ik heb getracht inlichtingen in te winnen bij de firma Nijhoff, doch, ofschoon men mij kon bevestigen dat destijds de platen inderdaad waren verkocht, viel niet meer na te gaan wie de koper was geweest, waarmede het spoor dus vastloopt. In ieder geval is het vrij zeker dat de platen nog bestaan.

De herkomst van Loten's vogel zal wel niet meer na te gaan zijn; wel is het in dit verband van belang te vermelden dat er in het in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie aanwezige exemplaar van Latham's werk (1781) in de hand van Thomas Pennant met potlood onder op de bladzijde waarop de Zwarte Kakatoe wordt behandeld staat geschreven: "Loten found this alive and in full plumage at General Mossels seat about 3 miles from Batavia, where it was drawn under L's inspection, this rare bird came from papoea or his nighbourhood."

dit geval ben ik het dan ook niet eens met Ogilvie-Grant (1916), die volhield dat Nieuw Holland de type-localiteit was, in welke opvatting hij werd gevolgd door Stresemann (1923), Peters (1937) en Mayr (1941).

Het probleem welke rassen binnen de soort kunnen worden onderscheiden is hiermede nog niet opgelost. Het is duidelijk dat de vogels van Misool tot de nominaatvorm moeten worden gerekend; ook Junge (1937) wees er op dat hier kleine exemplaren voorkomen. De vogels van Kaap York bieden een moeilijker probleem, van de 5 ♂♂ vallen 2 binnen de maten van de nominaatvorm, van de 6 ♀♀ eveneens 2. Mathews (1912) meende verschillen in kleur te vinden tussen vogels van Australië en van andere localiteiten, maar ik kan deze opvatting niet bevestigen. Aan de andere kant zijn vogels van Nieuw Guinea bijna zonder uitzondering groter dan die van de Aroe Eilanden en Misool, zodat de Nieuw Guinea vogels een eigen naam toekomt.

Het type van *alcato* is vermoedelijk een zeer klein exemplaar van de Aroe Eilanden; de naam is dus een synoniem van die van de nominaatvorm, wat ook het lot is van *intermedius* Schlegel (1860) (Schlegel's publicatie van 1860 verscheen eerder dan de vertaling hiervan van 1861, welke gewoonlijk als de oorspronkelijke beschrijving van *intermedius* wordt aangehaald). Mathews' suggestie dat het type van *alcato* een vogel zou zijn die ten gevolge van slechte voeding in gevangenschap klein is gebleven lijkt mij weinig aannemelijk; ofschoon het type nog vrij aanzienlijk kleiner is dan het kleinste exemplaar van de Aroe Eilanden (de vleugelpunten zijn echter sterk versleten en door motten aangetast geweest), komt het daarbij toch het dichtst, en het lijkt mij practisch uitgesloten dat een nog kleinere vorm van de soort nog op ontdekking wacht. Voorlopig onderscheid ik derhalve in de soort *Probosciger aterrimus* de volgende rassen:

1. *Probosciger aterrimus aterrimus* (Gmelin) — Aroe Eilanden en Misool.
2. *Probosciger aterrimus griseus* (Bechstein) — Vogelkop en Z. W. Nieuw Guinea, Salawati, Waigeo en Gemien ⁷⁾.

7) De naam *griseus* Bechstein vervangt *goliath* Kuhl, welke naam een synoniem is (cf. Mathews, 1916b). Het is mij niet duidelijk waarom Stresemann (1923), Peters (1937) en Mayr (1941) *goliath* weer in ere herstellen, vermoedelijk echter hebben zij *griseus* slechts over het hoofd gezien. Ik ben het eens met Mathews dat de grijze kakatoe die door Levaillant (1801) wordt beschreven en afgebeeld, zeer groot is, en dat dus de naam *griseus* welke op Levaillant's werk gebaseerd is, voor de grote vorm van de soort moet worden gebruikt.

Een argument om *griscus* te verwerpen, zou kunnen zijn dat men zich voorstelt dat er van de Zwarte Kakatoe geen grijze variëteit bestaat en deze slechts aan de phantasie van Levaillant zou zijn ontsproten. Niemand heeft tot dusver een dergelijk vermoeden geuit, en m.i. is het aan geen redelijke twijfel onderhevig dat Levaillant inderdaad een grijs exemplaar heeft gezien. Een naam gebaseerd op dit exemplaar mag dus niet worden verworpen. Kuhl's (1820) onderstelling dat de dieren in leven grijs,

3. *Probosciger aterrimus stenolophus* (van Oort) — Noordkust van Nieuw Guinea. Gekenmerkt door de smalle kuifveren.

De vogels van Kaap York kunnen het best worden aangeduid als *Probosciger aterrimus aterrimus* \cong *griseus*. Hieraan kan nog worden toegevoegd dat, als men met Ogilvie-Grant (1916), Stresemann (1923) en verdere recente auteurs meent Noord-Australië als type-localiteit te moeten handhaven, het wel heel moeilijk wordt om rassen te erkennen, daar de populatie van Kaap York noch van de kleine Aroe vorm, noch van de grote vorm voldoende verschilt.

12. *Petaurista leucogenys*

Pteromys leucogenys Temminck, Monogr. Mamm., vol. I, 1827, blz. xxvij — Japon (nom. nud.).

Petaurista leucogenys Temminck, Disc. pré!, 1836, blz. XXII — Japon.

„... un *Petaurista* nouveau, *Petaurista leucogenys*”, en in voetnoot 2 op dezelfde bladzijde: „Grande espèce, à robe grise cendrée et à joues blanches”.

Ellerman & Scott (1951) citeren deze soort als „1827. *Pteromys leucogenys* Temminck, Mon. Mamm. I. Tab. Méthod. xxvii.”, waarbij zij zich beroepen op Kuroda (1938: A list of Japanese Mammals. Tokyo, een publicatie die ik niet heb kunnen raadplegen). Deze vermelding, die luidt: „On trouve au Japon une grande espèce, très-remarquable, que je décrirai sous le nom de *Pteromys leucogenys*.”, is een nomen nudum, zonder nomenclatorische betekenis. De geldige beschrijving is derhalve die van Temminck (1836).

13. *Antilope crispa*

Antilope crispa Temminck, Disc. pré!, 1836, blz. XXII — Japon.

De beschrijving wordt gegeven in voetnoot 3: „Taile à-peu-près de la brébis; laine très-longue et grossière: gris-blanchâtre lavé de brun en hiver, d'un brun-clair plus décidé en été; queue courte; cornes régulièrement courbées en arrière comme dans le Cambatan de Sumatra et l'Antilope lanigera de l'Asie boréale”.

Antilope crispa Temminck, 1836, vervangt *Antilope crispa* Temminck,

na de dood zwart gekleurd zouden zijn is heel merkwaardig!

Peters' (1937) opmerking over *goliath*: “East Indies, restricted to the small race of the Onin Peninsula by Stresemann...”, moet op een vergissing berusten, daar *goliath* juist een zeer groot ras is. Stresemann (1923) zag in Leiden het door Schlegel (1864) als type gekozen exemplaar, dat een vleugel heeft van 418 mm (cf. Junge, 1937), groter dan enig ander bekend exemplaar. Ook uit de door Stresemann (1923) opgegeven maten blijkt dat het Onin schiereiland door een grote populatie wordt bewoond, zodat de restrictie volkomen geldig is.

1844 (Fauna Jap., Mamm., blz. 55 en platen 18 en 19; de platen zijn gepubliceerd voor of op 18 Dec. 1844, de tekst verscheen later).

14. *Cervus Nippon*

Cervus Nippon Temminck, Disc. pré., 1836, blz. XXII en voetnoot 4 — Japon.

Deze beschrijving wordt reeds algemeen gebruikt sinds zij door Stejneger (1905) werd herondekt; wel moet er op worden gewezen dat de door Stejneger (1905 en 1907), Lydekker (1915) die zich op Stejneger beroept, en Ellerman & Scott (1951) opgegeven jaartallen, resp. 1837 en 1838, moeten worden veranderd. Het is mij niet duidelijk hoe laatstgenoemde auteurs aan het jaartal 1838 komen.

15. *Pteropus dasymallus* et *pselaphon*

Pteropus dasymallus et *pselaphon* Temminck, Disc. pré., 1836, blz. XXII — Japon.

„...; deux Cheiroptères frugivores, *Pteropus dasymallus* et *pselaphon*, toutes les deux remarquables par la fourrure laineuse et touffue dont leur corps est revêtu; ...”

Daar de twee soorten tezamen worden beschreven en er geen onderlinge verschilpunten naar voren worden gebracht, moeten deze namen worden verworpen.

16. *Triton japonicus*

Triton japonicus Temminck, Disc. pré., 1836, blz. XXVI — Japon.

„La Salamandre gigantesque, *Triton japonicus*, porte des formes bizarres: une tête extrêmement large et déprimée, un corps aplati muni d'une queue en forme de large aviron, le tout porté par des pieds très-courts; elle vit dans les eaux limpides des torrens”.

Deze naam antedateert *Salamandra maxima* Schlegel, zoals reeds vrij algemeen bekend is.

17. *Maja Kaempferi*

Maja Kaempferi Temminck, Disc. pré., 1836, blz. XXVI — Japon.

„En Crustacés maintes formes extraordinaires; parmi lesquelles on distingue une espèce nouvelle d'une circonférence de plusieurs pieds, *Maja Kaempferi*, dont les bras des mâles ont jusqu'à quatre pieds de longueur; on dit, que ce Crustacé est redouté des habitants par les blessures graves, qu'il est en état de faire au moyen de ses fortes serres”.

Deze naam vervangt *Inachus (Macrocheira) Kämpferi* de Haan (1839, voor publicatiedata van de Haan's werk, cf. Holthuis, 1953). In overleg

met Dr. Holthuis wordt hierbij als lectotype aangewezen het exemplaar RMNH, reg. nr. Decapoda 10616, Suruga provincie, Oostkust van Hondo, Japan, tussen 34° en 35° N.Br. leg. P. F. von Siebold; paratypes RMNH, Reg. Nr. Decapoda 10617.

RÉSUMÉ

Cet article donne un aperçu des espèces d'animaux décrites dans le „Discours préliminaire” de Temminck, une publication parue en janvier 1836 et ignorée de la plupart des zoologistes. En outre d'autres publications ont été consultées, dont quelques-unes sont peu connues. Une brève révision des sangliers de Java et de Sumatra appartenant à l'espèce *Sus vittatus* et du cacatoès noir *Probosciger aterrimus* s'imposait.

Voici les conséquences pour la nomenclature: *Dendrolagus ursinus* Müller, 1840, devient *Hypsiprinus ursinus* Temminck, 1836; *Sus verrucosus* Müller & Schlegel, 1843, devient *Sus verrucosus* H. Boie, 1832; *Sus vittatus* Müller & Schlegel, 1845, devient *Sus vittatus* H. Boie, 1828; *Cervus Kuhlî* Müller & Schlegel, 1845, devient *Cervus Kuhlî* Temminck, 1836; *Cervus russa* Müller & Schlegel, 1845, devient *Cervus russa* Müller, 1840; *Pteromys elegans* Müller, 1840, devient *Pteromys elegans* Temminck, 1836; *Petaurista leucogenys* Temminck, 1827, devient *Petaurista leucogenys* Temminck, 1836; *Antilope crispa* Temminck, 1844, devient *Antilope crispa* Temminck, 1836; *Inachus (Macrocheira) Kämpferi* de Haan, 1839, devient *Maja Kaempferi* Temminck, 1836.

La localité type de *Sus vittatus* H. Boie est Java et non pas Sumatra et *Sus Milleri* Jentink est un synonyme objectif de *Sus vittatus* H. Boie. Pour la race de Sumatra, connue jusqu'à présent sous le nom *Sus vittatus* Müller & Schlegel (non Boie), je propose le nom *Sus vittatus pallidioris* nov. subsp.

Pas plus de trois races du cacatoès noir *Probosciger aterrimus* peuvent être admis: 1. *Probosciger aterrimus aterrimus* (Gmelin), qui a pour localité type les îles Arou et qui se trouve aussi à Misoöl (synonymes *Psittacus alcato* Temminck, 1828; *Ara alecto* Temminck, 1836, et *Cacatua intermedia* Schlegel, 1860); 2. *P. a. stenolophus* (van Oort) du nord de la Nouvelle Guinée; 3. *P. a. griseus* (Bechstein) du reste de la Nouvelle Guinée. Les exemplaires provenant de la péninsule d'York sont intermédiaires entre *aterrimus* et *griseus*.

LITERATUUR

- BERLEPSCH, H. VON, 1911. Die Vögel der Aru-Inseln. Abh. Senckenb. Naturf. Ges., vol. 34, blz. 53-93 (72).
- BOIE, H., 1828a. Uittreksels uit Brieven van Heinrich Boie van Java aan H. Schlegel, Conservator Animalium Vertebratorum aan 's Rijks Museum te Leyden. Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, blz. 231-252.
- , 1828b. Auszüge aus Briefen von Heinr. Boie zu Java, an Hn. Schlegel, Conservator anim. vertebr. am königl. niederl. Museum. Isis, vol. 21, Heft 10, Kol. 1025-1035.
- , 1832. Briefe von Heinrich Boie geschrieben aus Ostindien und auf der Reise dahin. Neues Staatsbürgerliches Magazin, vol. 1, blz. 126-238 en 440-500.
- BUFFON, G. L. L. DE, 1783. Histoire Naturelle des Oiseaux, vol. VII, Paris, blz. 79.
- BÜTTIKOFER, J., 1922. P. J. van Houten †. Ardea, vol. 11, blz. 97-98.
- CHASEN, F. N., 1940. A Handlist of Malaysian Mammals. Bull. Raffl. Mus., vol. 15, blz. i-xx, 1-209.
- EDWARDS, G., 1764. Gleanings of Natural History / Glanures de l'Histoire Naturelle, vol. III, blz. 229-230, plaat 316.

- ELLERMAN, J. R. & T. C. S. MORRISON-SCOTT, 1951. Checklist of Palaearctic and Indian Mammals 1758 to 1946. British Museum, London.
- ESAKI, T., 1935. Zur Einführung in Philipp Franz von Siebolds „Fauna Japonica”. Tokyo.
- FERGUSON, D., 1906. Joan Gideon Loten and Willem Hendrik de Beveren. De Indische Mercur, vol. 29, blz. 187-188.
- FINSCH, O., 1867. Die Papageien, vol. I, Leiden, blz. 370-378.
- GMELIN, J. F., 1789. Systema Naturae, vol. I, Leiden, blz. 330.
- GRAY, G. R., 1845. The Genera of Birds, vol. II. London, blz. 464 (niet gepagineerd).
- HAAN, W. DE, 1839. Crustacea. In Siebold: Fauna Japonica, blz. 100-101, pl. H, 25-28.
- HOLTHUIS, L. B., 1953. On the dates of publication of W. de Haan's volume on the Crustacea of P. F. von Siebold's „Fauna Japonica”. Journ. Soc. Bibl. Nat. Hist., vol. 3, blz. 36-47.
- HOOIJER, D. A., 1956. The valid name of the banteng: *Bibos javanicus* (d'Alton). Zool. Meded., vol. 34, blz. 223-226.
- HOUTEN, P. J. VAN, 1905. Twee Indische Natuurliefhebbers uit de XVIIIe eeuw en de noodzakelijkheid tot bescherming van Staatswege van merkwaardige dieren- en plantensoorten in de Nederlandsche Koloniën. De Indische Mercur, vol. 28, blz. 365-367.
- , 1906a. Naschrift op de Voordracht „Twee Indische Natuurliefhebbers uit de XVIIIe eeuw”. De Indische Mercur, vol. 29, blz. 169-170.
- , 1906b. Twee Natuurliefhebbers der 18e Eeuw. Bull. Kol. Mus. Haarlem, no. 34, blz. 71-76.
- HUSSON, A. M., 1955. Notes on the Mammals collected by the Swedish New Guinea Expedition 1948-1949. Nova Guinea N.S., vol. 6, blz. 283-306.
- HUSSON, A. M. & L. B. HOLTHUIS, 1955. The dates of publication of „Verhandelingen over de Natuurlijke Geschiedenis der Nederlandsche Overzeesche Bezittingen” edited by C. J. Temminck. Zool. Med., vol. 34, blz. 17-24.
- JENTINK, F. A., 1887. Catalogue Ostéologique des Mammifères. Mus. d'Hist. Nat. des Pays-Bas, vol. 9.
- , 1888. Catalogue Systématique des Mammifères (Rongeurs, Insectivores, Chiroptères, Édentés et Marsupiaux). Mus. d'Hist. Nat. des Pays-Bas, vol. 12.
- , 1892. Catalogue Systématique des Mammifères (Singes, Carnivores, Ruminants, Pachydermes, Sirènes et Cétacés). Mus. d'Hist. Nat. des Pays-Bas, vol. 11.
- , 1905. Sus-Studies in the Leyden Museum. Notes Leyd. Mus., vol. 26, blz. 155-195.
- JUNGE, G. C. A., 1937. The Birds of South New Guinea. Nova Guinea N.S., vol. 1, blz. 125-184.
- KUHL, H., 1820. Conspectus Psittacorum. Groningen, blz. 91-92.
- KUHL, H. & J. C. VAN HASSELT, 1822. Uittreksels uit brieven van de Heeren Kuhl en van Hasselt, aan de Heeren C. J. Temminck, Th. van Swinderen en W. de Haan. Alg. Konst- en Letter-Bode voor het jaar 1822, blz. 82-88.
- LATHAM, J., 1781. A General Synopsis of Birds, vol. I, blz. 260, London.
- LESSON, R. P., 1837. Histoire Naturelle générale et particulière des Mammifères et des Oiseaux découverts depuis le mort de Buffon. Complément des oeuvres de Buffon, ou histoire naturelle des animaux rares découverts par les naturalistes et les voyageurs depuis la mort de Buffon, vol. IX, Oiseaux, blz. 199-200.
- LEVAILLANT, F., 1801. Histoire Naturelle des Perroquets, vol. I, Paris, blz. 30-33, pl. 11-13.
- LYDEKKER, R., 1915. Catalogue of the Ungulate Mammals in the British Museum (Natural History), vol. IV, blz. 107.
- MACKLOT, H., 1830. Verslag van het Land, de Bewoners en de Voortbrengselen van eenige plaatsen op de kust van Nieuw Guinea, ... enz. Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 5, eerste stuk, blz. 142-182.

- MATHEWS, G. M., 1912. A Reference-List to the Birds of Australia. *Nov. Zool.*, vol. 18, blz. 171-455 (261-262).
- , 1915. A recent Ornithological Discovery in Australia, *Ibis* (10), vol. 3, blz. 76-85 (79).
- , 1916a (12 April). On some New Guinea Bird-names. *Ibis* (10), vol. 4, blz. 295-305 (300-301).
- , 1916b (22 Nov.). The Birds of Australia, vol. VI, Afl. I, blz. 77-94, pl. 281.
- , 1925. Bibliography of the Birds of Australia. The Birds of Australia, vol. XII, suppl. nr. 4, blz. 137.
- , 1927. *Systema Avium Australasianarum*, vol. I, blz. 308-309.
- , 1930. *Systema Avium Australasianarum*, vol. II, Appendix, blz. 915.
- MAYR, E., 1941. List of New Guinea Birds. New York, blz. 64.
- MÜLLER, S., 1835. Aanteekeningen, over de Natuurlijke Gesteldheid van een Gedeelte der Westkust en Binnenlanden van Sumatra; met Bijvoeging van eenige Waarnemingen en Beschrijvingen van verscheidene, op dit, en andere Sunda-Eilanden voorkomende Dieren. *Tijdschr. Nat. Gesch. Phys.*, vol. 2, blz. 315-355 (317).
- , 1840. Over de Zoogdieren van den Indischen Archipel. In Temminck: *Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Zoologie*, 57 blz.
- MÜLLER, S. & H. SCHLEGEL, 1845a. Over de Wilde Zwijnen van den Indischen Archipel. In Temminck: *Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Zoologie*, blz. 169-182, pl. 28-32 (de platen zijn reeds verschenen in 1841 en 1843, cf. Husson & Holthuis, 1955).
- , 1845b. Over de Herten van den Indischen Archipel. In Temminck: *Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Zoologie*, blz. 208-228, pl. 42-45 (platen reeds verschenen in 1842 en 1843, cf. Husson & Holthuis, 1955).
- OGLVIE-GRANT, W. R., 1916. Some Notes in reply to Mr. G. M. Mathews. *Ibis* (10), vol. 4, blz. 305-313 (311).
- OORT, E. D. VAN, 1911. An undescribed form of *Microglossus aterrimus*. *Notes Leyden Mus.*, vol. 33, blz. 239-240.
- PETERS, J. L., 1937. Check-List of Birds of the World, vol. III, blz. 170-171.
- ROSENBERG, C. B. H. VON, 1863. Bijdrage tot de Ornithologie van Nieuw-Guinea, *Nat. Tijdschr. Ned. Ind.*, vol. 25, blz. 222-256 (227).
- , 1864. (ten onrechte hier G. von Rosenberg genoemd!). *Beitrag zur Ornithologie von Neu-Guinea. Journ. f. Orn.*, vol. 12, 1864, blz. 111-138 (115) (vertaling van voorgaande publicatie).
- ROTHSCHILD, W. & E. HARTERT, 1901. Notes on Papuan Birds. *Nov. Zool.*, vol. 8, blz. 55-88 (77-78).
- SALVADORI, T., Catalogue of the Psittaci, or Parrots in the Collection of the British Museum. *Cat. Birds Brit. Mus.*, vol. XX, blz. 102-105.
- SCHLEGEL, H., 1837. *Essai sur la physionomie des Serpens*. La Haye, blz. 184, 476-478.
- , 1860. Eenige Woorden over de Zwarte Kakatoes en de Paradijsovogels. *Jaarb. Artis 1861*, blz. 181-194.
- , 1861. Einige Worte über die Schwarz-Kakatu's und über die Paradiesvögel. *Journ. f. Orn.* 9, blz. 377-387 (vertaling van voorgaande publicatie).
- , 1864. *Psittaci. Mus. d'Hist. Nat. des Pays-Bas*, vol. 2, blz. 148.
- SCHLEGEL, H. & S. MÜLLER, 1845. Over drie Buideldieren uit de familie der Kengoeroe's. In Temminck: *Verh. Nat. Gesch. Ned. Overz. Bez., Zoologie*, blz. 129-148, pl. 19-24 (platen reeds verschenen in 1841, cf. Husson & Holthuis, 1955).
- SCHWARZ, E., 1940. On Malay Pigs of the *Sus verrucosus* Group. *Journ. Mamm.*, vol. 21, blz. 73-75.
- SHERBORN, C. D., 1932. *Index Animalium 1801-1850*, Afl. XXVIII, blz. 6807-7056.
- STEJNEGER, L., 1905. The systematic name of the Japanese Deer. *Science N.S.*, vol. 22, blz. 402-403.

- , 1907. Herpetology of Japan and adjacent Territory. U. S. Nat. Mus. Bull. 58, blz. 542.
- STRESEMANN, E., 1923. Dr. Bürgers' ornithologische Ausbeute im Stromgebiet des Sepik. Archiv f. Naturgesch., vol. 89, Abt. A, Heft 8, blz. 1-92. (54-55).
- TEMMINCK, C. J., 1827. Monographies de Mammalogie, vol. I, Tableau Méthodique des Mammifères, blz. xxvij.
- , 1828. (hier ten onrechte J. Temminck genoemd). Blik op de Dierlijke Bewoners van de Sunda-Eilanden en van de overige Nederlandsche Bezittingen in Indië. Bijdr. Natuurk. Wetensch., vol. 3, eerst stuk, blz. 62-78.
- , 1836. Coup-d'Oeil sur la Faune des Iles de la Sonde et de l'Empire du Japon. Discours préliminaire destiné à servir d'introduction à la Faune du Japon. XXX blz.
- , 1842. Aperçu général et spécifique sur les Mammifères qui habitent le Japon et les Iles qui en dépendent. In Siebold: Fauna Japonica, blz. 57.
- , 1849. Coup-d'Oeil Général sur les Possessions Néerlandaises dans l'Inde Archipelagique, vol. III, blz. 405.